

Saint- Simonov i Marxov model društva: usporedba društvene stratifikacije i načina društvene promjene

Lačić, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:124058>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-11**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

DOMAGOJ LAČIĆ

Saint–Simonov i Marxov Model Društva: Usporedba Društvene Stratifikacije i Načina
Društvene Promjene

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Saint– Simonov i Marxov Model Društva: Usporedba Društvene Stratifikacije i Načina Društvene
Promjene

Završni rad

Student/ica:

Domagoj Lačić

Mentor/ica:

Mr.sc. Ratko Čorić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Domagoj Lačić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom Saint–Simonov i Marxov Model Društva: Usporedba Društvene Stratifikacije i Načina Društvene Promjene rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. srpnja 2023.

Sadržaj

1. UVOD	6
2. SAINT – SIMONOVO VIĐENJE DRUŠTVA	7
3. SAINT – SIMONOVO VIĐENJE DRUŠTVENIH PROMJENA	9
4. MARXOVA DRUŠTVENA STRATIFIKACIJA	11
5. MARXOVO VIĐENJE DRUŠTVENIH PROMJENA	14
6. ZAKLJUČAK	17
7. POPIS LITERATURE	18

SAINT – SIMONOVO I MARXOV MODEL DRUŠTVA: USPOREDBA DRUŠTVENE STRATIFIKACIJE I NAČINA DRUŠTVENE PROMJENE

SAŽETAK: U ovom tekstu proučavat će se dva filozofa i sociologa Karla Marx i Henry de Saint – Simon i njihove teorije i koncepti o društvu. Obojica su nekoliko različitih polja znanosti zadužili svojim idejama, te ideje su imale ogroman utjecaj na mnoga moderna društva. Naglasak u ovom radu biti će stavljen na izgled njihovih društva u cjelini, ali i usporedbu njihovih ideja i klasifikacije njih samih po ideološkoj crti, kako misle do tih društva doći i obaviti će se kratka usporedba dobrih i loših strana njihovih društva. Prilikom prikazivanja usporedbe koristiti će se djela različitih autora kako bi se što nepristranije prikazati slika društva koje stvaraju Saint - Simon i Marx.

Ključne riječi: (društvo, revolucija, kapitalizam/kapitalisti, otuđenje, proletarijat , klasa)

SAINT - SIMON'S AND MARX'S MODEL OF SOCIETY: COMPARISON OF SOCIAL STRATIFICATION AND THE WAY OF SOCIAL CHANGE

ABSTRACT: In this text, two philosophers and sociologists Karl Marx and Henry de Saint-Simon and their theories and concepts about society will be studied. Both of them indebted several different fields of science with their ideas, and these ideas had a huge impact on many modern societies. Emphasis in this paper will be placed on the appearance of their societies as a whole, but also a comparison of their ideas and classification of them according to ideological lines, how they think to reach these societies and a brief comparison of the good and bad sides of their societies will be made. When presenting the comparison, the works of different authors will be used in order to present the image of society created by Saint - Simon and Marx as impartially as possible.

Keywords: (society, revolution, capitalism/capitalists, alienation , proletariat, class)

1. UVOD

Karl Marx i Henry de Saint - Simon su filozofi koji su svojim promišljanjem i djelima doprinijeli mnogim znanstvenim disciplinama: ekonomija, filozofija, povijest i što će se u ovom radu ponajviše proučavati sociologiji. Njihovo doprinos znanosti odvija se tijekom 19. stoljeću s time da je Saint - Simon rođen početkom druge polovice 18. stoljeća i umire 1825. godine, dok Marx je rođen 1818. godina i umire 1883. godine i Marx svoje ideje zapisuje od 40-ih godina 19. stoljeća pa sve do svoje smrti. Obojica žive u periodu koji je označen industrijskom revolucijom kada se u punom smislu događa transformacija iz feudalnog društva u novo društvo koje za Saint – Simonovog života postaje građansko prožeto idejama liberalizma i demokracije. To spomenuto društvo međutim biva ograničeno starim hijerarhijama koje se još uvijek grčevito bore da spriječe svoj potpuni gubitak moći ili pokušavaju da se održe u drugačijem obliku unutar tog novog društva (npr. parlamentarna monarhija Velike Britanije) što će biti jedna od glavnih ideja koje će proučavati Saint – Simon.

Marx živi u društvu koje se oformilo za Saint – Simonova života te svjedoči još jednoj društvenoj promjeni koja je direktno uzrokovana industrijskom revolucijom. Ta promjena izražena je povećanjem broja manualnih radnika (tvorničkih). Industrijalizacijom, proizvodnja se prebacuje iz manufakturno – cehovske (ručne) u industrijsku (strojnu). Tvornice se otvaraju u prometnim čvorištima (gradovima) zbog lakšeg pristupa sirovina i velikom bazenu radne snage. Zbog velikog broja radnih mjesta koja se otvaraju dolazi do velikih selidba stanovništva u gradove koje onda uzrokuje urbanizaciju i smanjivanje vrijednosti manualnog rada, te povećanja količine eksploatacije radnika koji postaju zamjenjiva radna snaga. Marx sve to primjećuje te u srž svojeg promišljanja stavlja upravo radnika i na radnom odnosu unutar industrijski podmaklog društva temelji svoje ideje.

Saint – Simon proučava društvo svog vremena u dualističkom stilu što je zanimljivo s obzirom da i Marx dijeli svoje viđenje društva podijeljeno na dva dijela. S obzirom na vrijeme promišljanja i pisanja definitivno možemo reći da je Saint – Simon utjecao na formiranje Marxove socijalističke misli. U Saint – Simonovu društvu dualizam se ogleda u sukobu između proizvođača i onih koji nisu proizvođači tj. pripadnika novog društva, onih često proizašlih iz srednjeg sloja na osnovi svog rada kao i onih koji predstavljaju ostatke stare strukture moći i koji su često nezasluženo na svojim pozicijama. Marx svoje društvo dijeli na proletarijat (manualne radnike tj. proizvođače) kojih u njegovom društvu ima nebrojeno mnogo, koji su u

poprilično lošem socio – ekonomskom položaju i čiji rad biva iskorištavan. S druge strane su poslodavci (buržoazija) koji posjeduju resurse i strojeve potrebne za proizvodnju i iskorištavaju radnike. Marx tu podjelu naziva klasnom (dijeli ih prema imućnosti) tako da prema Marxovom viđenju postoje dvije klase: jedna potlačena i jedna povlaštena. Povlašteni koji posjeduju sredstva proizvodnje i resurse za sebe zadržavaju većinu ostvarenog kapitala dodajući eksploataciji potlačenih još jednu dimenziju.

2. SAINT – SIMONOVO VIĐENJE DRUŠTVA

Već je navedeno kako Saint – Simon živi u vrlo turbulentnom vremenu u kojem dolazi do potpunog prijelaza u svim sferama europskog društva. Taj prijelaz se odvija kroz više etapa kao što su iz djelomične centralizacije vlasti i države u potpunu, zatim iz monarhističkog društva kojeg čine vladarske kuće su stoljećima na prijestolju božjom voljom, u parlamentarni, a nakon toga opet u monarhistički iako je ovaj puta na vlasti čovjek koji se s niskog položaja doveo do titule cara (Napoleon). Mora se spomenuti da Saint – Simon intelektualni rad počinje i završava tijekom posljednja dva desetljeća svog života što jasno daje do znanja da on s odmakom gleda na te promjene i moguće da je, prisjećajući se svog životnog puta stvarao zaključke koji jedni druge djelomično opovrgavaju.

Kako bi govorili o njegovu modelu društva moramo ustvrditi koji su ključni temelji istog, međutim u njegovim radovima to je nemoguće. To je primijetio Fiamengo u svom djelu: " ... tako se isto njegov pojam društvene strukture ne može u punom smislu riječi ni na etičkim ili psihološkim, ni na spiritualističkim faktorima. Naprotiv, kod Saint – Simona nalazimo karakteristično jedinstvo tih faktora, svojevrsni pluralizam..." (Fiamengo, 1966.). Jasno se vidi da nema temelja Saint - Simonovu društvu, još jasnije je kada Saint - Simon kaže u jednom djelu da je vlasništvo nad imovinom osnova društva dok u drugom kaže da je to podjela rada, obrazovanje ili industrijska proizvodnja (Fiamengo, 1966.). Temelj njegova modela društva ne postoji, međutim sve što spominje su komponente jednog društva i začudo, s obzirom na vrijeme pisanja komponente jednog modernog društva. Moderno društvo se sastoji od obrazovanja koje je do određene dobne granice besplatno (specifična društva određuju specifične granice), edukacija stvara podjelu i specijalizaciju rada, s tim vještinama se stvara industrija i industrijska proizvodnja koja onda čini jaku državu. Uz to stvara jedan moralni sustav temeljen na religiji i sustav socijalne pomoći koji će djelomično usmjeravati razvoj i pomagati razvijanju i napredovanju svih društvenih slojeva uključujući one najniže koje on naziva proleterii (Saint – Simon, 1979.) koji će se općim povećanjem materijalnog blagostanja

kroz dobrotvorna davanja ili primjerice povećanu mogućnosti zaposlenja uzdići na socio – ekonomskoj ljestvici.

Po pitanju vlasti u Saint – Simonovu društvu on tu vidi dihotomiju klasa. Jedna je klasa ne proizvođača, neradnika i onih koji su svoje položaje dobili neovisno o svojim zaslugama i kvalifikacijama. Nasuprot njima je klasa proizvođača, pojednostavljeno, oni koji svojim radom nešto doprinose društvu, a ne samo postojanjem. Ove dvije klase Saint – Simon opisuje vrlo detaljno u jednom od svojih djela, taj odlomak se naziva Parabola. " Pretpostavimo, osim toga, da Francuska izgubi istoga dana svojih pedeset bankara, dvjesta najboljih trgovaca, šest stotina najboljih ratara... Zamislimo da izgubi pedeset najboljih tesara, pedeset najboljih stolara... Zamislimo, dakle, da Francuska jednoga dana izgubi tri tisuće najboljih znanstvenika, umjetnika, proizvođača i privrednika... baš su ti ljudi cvijet francuskog društva ... onoga časa kada bi ih izgubio, naš narod, postao bi tijelo bez duše... Zamislimo da je Francuska izgubila u isti čas sve krunske velmože, sve državne ministre... Međutim, taj gubitak trideset tisuća osoba, za koje se misli da su najvažniji u državi, ne bi Francuzima nanio nikakve boli... jer posljedica toga ne bi bilo nikakvo političko zlo za državu" (Saint – Simon, 1979.). Jasno se vidi kako Saint – Simon dijeli društvo u njegovoj viziji na dva dijela: oni koji su na teret društvu i oni koji pokreću ekonomsku djelatnost. Neproizvođači su ostatci starog feudalnog sistema, koriste sistem i u takvom sistemu uživaju političku moć koju ostvaruju zaslugama njihovih, često dalekih predaka. S obzirom na posjedovanje moći oni si mogu osigurati materijalno blagostanje što rade na štetu države i proizvođača. S obzirom na sve navedeno u interesu je neproizvođača da se nastavi *status quo* što prema viđenju Saint – Simona vodi u propast jer država i društvo napreduju pod utjecajem industrijskog napretka (Fiamengo, 1966.). Saint – Simon specificira kako društvo propada, međutim, mogu se uvidjeti dva načina: unutarnje propadanje nastaje kada se dogodi prestanak blagostanja tj. široka rasprostranjenost siromaštva i neimaštine uzrokovana manjkom industrijske proizvodnje koja stvara potrebne poslove i proizvode za izvoz, što će neminovno dovesti do gladnih masa i opće pobune (Francuska Revolucija). Drugi način propadanja društva dolazi pod utjecajem vanjskih faktora jer država koja zaostaje u proizvodnji i materijalnom blagostanju bi se lako mogla naći na meti svojih susjeda koji će osjetivši slabost krenuti u teritorijalno osvajanje. Proizvođači su prema Saint – Simonu korisni elementi društva koji kroz svoj materijalni napredak pomažu društvu i državi da bude jaka. Njihova korisnost u društvu je evidentna njihovim zalaganjem jer postoji materijalni dokaz istog. Oni naspram neproizvođača daju nešto društvu u kojem se nalaze, a ne samo grabe i uzimaju. Prema Saint - Simonu ne postoji beskoristan rad pa tako u njegovu društvu vrednuje

se fizički rad (manualni radnici), umni rad (filozofi i znanstvenici) i oni koji posjeduju sredstva za proizvodnju, te sa njima znaju upravljati (industrijalci) (Saint – Simon, 1979.). Upravo te industrijalce on izdvaja kao predvodnike njegova novog modela društva. On njih smatra kao najkorisnije proizvođače s obzirom na to da, kao što je ranije navedeno, vidi industrijsku proizvodnju kao glavnu pokretačku silu društvenog i državnog progresa. Još jedan od razloga stavljanja industrijalaca na vrh društva može biti i taj što je materijalna egzistencija industrijalaca već osigurana i s tim oni neće koristiti svoj novostečeni položaj moći kako bi sebi omogućili materijalno blagostanje za razliku od neproizvođača, a s time što su osigurali svoju egzistenciju, a u svojoj sferi rada pokazali su kompetentnost u upravljanju. Osim plemića u jednom trenutku on u neproizvođače ubraja i državne činovnike koje također smatra da ništa ne proizvode i da kada dođu na vlast cilj im je okoristiti se o stečenu moć kako bi si osigurali materijalno blagostanje. Tu ideju razvija ponajviše iz primjera Francuske revolucije gdje je na čelu najbrutalnijeg dijela iste bio Maximilien Robespierre, inače po zanimanju odvjetnik prije nego što je postao vođa Francuske (Saint – Simon, 1979.). Posljednji razlog stavljanja industrijalaca na čelo društva je najvjerojatnije taj da je napredak društva u osobnom interesu industrijalaca, jer nigdje ne spominje da će industrijalci kada dobiju vlast nad društvom napustiti industriju koju su stvorili što znači da napredak države i dobro vodstvo će osigurati i njihov osobni napredak kroz bolju ekonomsku situaciju i širenje njihova poslovanja.

3. SAINT – SIMONOVO VIĐENJE DRUŠTVENIH PROMJENA

Izgled Saint – Simonova društva u prethodnim paragrafima je jasno uspostavljen, od točke tko je na vlasti do točke u kojoj on objašnjava kako društvo treba izgledati i tko treba biti na vlasti. Međutim preostalo je za objasniti kako će do te promjene doći. Saint – Simon je osobno preživio prvu građansku revoluciju u svijetu gdje je stari sistem svrgnut s vlasti, a na čelo države dolazi novi sloj često iz građanskih redova birokrata i činovnika. Nakon uspostavljanja vlasti dolazi do progona pobornika i uživaoca povlastica starog sistema, ali ne samo njih već dolazi do progona opozicije u novom sistemu moći (protivničkih stranaka) i to na najbrutalnije moguće načine. Javna pogubljenja su mjesecima bila svakodnevnica, mnogi su danonoćno strepili da će anonimno biti prozvani neprijateljima revolucije, kriminal je dosegnuo nikad viđene razine, a vladavina prava nije postojala, nego puno češća kazna je bila pogubljenje ili prisilna regrutacija. Saint – Simon svoje teze o načinu promjene društva slaže upravo pod dojmovima proživljene revolucije. On smatra da je promjena društva kroz revoluciju nepotrebna i nepoželjna jer smatra revoluciju rušilačkom silom; umjesto da konstruira novo

društvo ona služi dekonstruiranju starog društva stvarajući sveopći kaos i nesigurnost, uzrokujući vakuum moći. Kao što je opisan događaj tijekom Francuske revolucije vladavina zakona iščezne i nastaje borba za vlast, dolazi do prebrojavanja pristaša i unutrašnjih borbi koje se nekada preliju i na rat među državama u pokušaju ostvarivanja unutardržavnog zajedništva. Jednostavno rečeno Henry de Saint – Simon smatra revoluciju društvenim poremećajem koji je poželjno, potrebno i moguće izbjeći (Fiamengo, 1966.).

Ne može se reći međutim da Saint – Simon nije bio svjestan moći i društvene promjene koju može izazvati okupljanje nemoćnih tj. da u društvu koje je postojalo revolucija je očekivana pojava, te je sada već nemoguće u potpunosti zatvoriti Pandorinu kutiju, a tekovine revolucije preusmjeriti ili učiniti manje primamljivim. Svojim radovima on potvrđuje još u 19. stoljeću izreku da su društva od anarhije/revolucije udaljena samo nekoliko (propuštenih) obroka, koja je nastala tek u 20. stoljeću. Još jedna zanimljiva ideja Saint – Simona je ta da revolucija nije završena i da ju treba završiti tj. da se francusko društvo još nalazi u revoluciji u prva tri desetljeća 19. stoljeća. To se pokazalo istinitim s obzirom da nakon njegove smrti 1825. godine do sljedeće ozbiljnije revolucije dolazi već 1830. godine i sve do 1871. došlo je do četiri različita sustava vladanja u Francuskoj.

Zbog svojih viđenja revolucije kao rušilačke sile on ulaže napore u promišljanje kako ju završiti. Prvo traži pomirenje između države i onih koji ju vode s zajednicama, s narodom koji je u centralnu vlast izgubio povjerenje neovisno o tome da li je u pitanju kraljevska, carska ili parlamentarna. Također ponavlja svoju poantu da na čelo države treba postaviti proizvođače riječima: " Pitam vas: Obrćate li se nekom pravniku kada vam je potreban savjet u vezi s obradom zemlje, trgovinom ili proizvodnjom." (Saint – Simon, 1979.). Jasno je da je po njemu izlazak iz revolucije jedino vidljiv ako dođe do kompletne promjene društva. Također on spominje još jednu klasu koja će do te promjene dovesti. Ta klasa će se isključivo baviti umnim radom proizvođači ideje i koncepte, njih Saint - Simon naziva filozofima. Filozofi prema Saint – Simonu neće predvoditi društvo, neće biti pod reflektorima, nego će iz sjene savjetovati i usmjeravati. Oni će svoje obrazovanje i misaoni rad ulagati u stvaranje ideja i koncepata koje će služiti usmjeravanju i ispravljanju novonastalog društva predvođenog industrijalcima (Fiamengo, 1996.). Iz navedenog proizlazi slabost Saint – Simonove vizije društvene promjene jer on ne vidi svijet u kojem njegove ideje bivaju odbijene tj. on smatra da ljudi teže progresu a njegove ideje utemeljuju progres. Svi spomenuti u novom društvu će početi vući u istom smjeru, neće biti pobune niti preispitivanja ideja osim od strane idejnih stvaralaca filozofa. Još jedna slabost koja se može vidjeti je vezivanje najvećih proizvođača (industrijalaca) s državnom

vlašću. Saint – Simon ne vidi mogućnost vrlo brzog stvaranja autoritarnog režima koji se neće moći promijeniti. Velika količina kapitala i resursa uz državnu moć mogla bi stvoriti komparativistički sustav kroz sukob interesa industrijalaca na čelu države.

4. MARXOVA DRUŠTVENA STRATIFIKACIJA

Kao što je već spomenuto Marx svoja prva djela objavljuje 40-ih godina 19. stoljeća i nastavlja razvijati svoju misao do kraja života. U njegovo doba industrijska revolucija je u punom zamahu i širi se, ponajviše iz Europe i SAD-a mijenjajući ne samo socio – ekonomsku sliku društva nego i političku. Dolazi do nastanka republikanskih i demokratskih vlasti i izbornih sustava ili barem smanjenja apsolutističkih sustava nastankom parlamentarnih monarhija. Dobrim dijelom to se odvija pod utjecajem razvoja proizvodnje i trgovine koju potiču industrijalci i kapitalistički ulagači koji su sada postali društveni sloj, višeg srednjeg građanstva ili čak klase bogatih. . Industrijska postrojenja se otvaraju svakodnevno, a broj tvorničkih radnika se povećava kroz potpuno i ozakonjeno napuštanje kmetstva i ropstva u Europi. Priljev stanovništva u urbana središta osim što je pogodovao proširenju industrijske baze i povećanju klase manualnih radnika, je stvorio i veliku stopu nezaposlenosti tj. onih koji su u razvijena središta dolazili u potrazi za tvorničkim poslom, ali ga nisu uspjeli pronaći. Po pitanju zaposlenih radni dan traje od 12 do 14 sati za plaću koja je često dostatna samo za preživljavanje ponajviše pod utjecajem količine nezaposlenih koji mogu zamijeniti trenutne radnike u bilo kojem trenutku. Sigurnosni uvjeti su nepostojeći pa često dolazi do gubitka dijelova tijela i otkaza zbog nemogućnosti daljnjeg obavljanja posla, dok bolovanje plaćeno ili neplaćeno kao koncept ne postoji. U takvom društvu Marx se rađa, odrasta i pod utjecajem istog formira svoju viziju društva i društvenog uređenja. (Ritzer, 2011.) „Od svog osnutka socijalizam je bio dijete industrijske revolucije i Francuske Revolucije. Socijalistički teoretičari, počevši od onih koje Engels naziva 'utopijski socijalisti' (Saint-Simon, Owen, Fourier), shvatili su da je novi svijet nastao je razvojem industrijske proizvodnje, primjene znanosti u proizvodnji, razvojem novih potreba i proizvodne sposobnosti za zadovoljenje tih potreba.“ (Schwarzmantel, 1998.)

Marx svoje zamišljeno društvo bazira na jednoj pretpostavci koju smatra glavnim uzrokom svih ostalih zaključaka do kojih dolazi. Glavna stavka društva u kojem Marx živi, ali i koje predviđa i priželjkuje je rad. Marx vrijeme u kojem se nalazi smatra progresivnim tj. modernim vremenom u kojem je čovjek ovladao prirodom koristeći dva tipa rada. Umni rad je

upregnut u stvaranju novih tehnologija, a manualni rad je iskoristio novonastalu tehnologiju da omogućí čovjeku da zagospodari prirodom i prirodnim silama. Namjerni i svrsishodan rad je ono što prema Marxu odlikuje čovjeka, te je jedinstven čovjeku kao vrsti tj. ono što ga dijeli od životinja i proizvodi nešto novo, korisno i materijalno. „...važni dijelovi Marxova pogleda na odnos između rada i ljudske prirode. Prvo, ono što nas razlikuje od ostalih životinja, naše biće, naše vrste je da naš rad stvara nešto u stvarnosti što je prethodno postojalo samo u našoj mašti. Naša proizvodnja odražava našu svrhu. Marx ovo naziva procesom u kojem stvaramo vanjske objekte iz objektivizacije naših unutarnjih misli. Drugo, ovaj rad je materijalan." (Ritzer, 2011.). Potrebno je pojasniti da kada Marx govori o radu on ne misli samo spomenute tipove rada nego rad koristi kao opis sile i truda koji su potrebni za proizvodnju, pa tako rad može biti umjetnički ili idejni. To Ritzer dobro opisuje " Marxova uporaba izraza rad nije ograničena na ekonomske aktivnosti; ono obuhvaća sve proizvodne radnje koje transformiraju materijalne aspekte prirode u skladu s našom svrhom. Što god je stvoreno kroz ovu slobodnu svrhovitu aktivnost jest i izraz naše ljudske prirode i njezine preobrazba." (Ritzer, 2011.)

Ustanovljeno je da je rad glavna proizvodna sila koja stvara. Neovisno o veličini ili količini stvari koje se proizvode kako bi se one razmjenjivale potrebno je odrediti vrijednost koja se može primijeniti na dva različita proizvoda. Ta vrijednost naziva se novac, a Marx ju naziva kapital što znači da rad indirektno stvara kapital. Prema Marxu s jedne strane industrijskog društva nalazi se proizvodnja i rad utrošen prilikom tog proces, a s druge se nalaze sredstva za proizvodnju i kapital koji se dobiva od proizvodnje i u nju se reinvestira. Upravo iz tih točaka Marx u njegovu društvu izvlači dvije strate ili kako ih on naziva klase. Klasa je podjela društva prema socio – ekonomskom statusu, a u Marxovu društvu na jednoj strani je proletarijat, dok je na drugoj strani buržoazija. Proletarijat čine radnici. Marx se ponajviše oslanja na manualne (tvorničke) radnike kojih u njegovo vrijeme ima u nikad zabilježenim brojkama. Klasa buržoazije obuhvaća sve one koji posjeduju sredstva za proizvodnju, upošljavaju radnike i od te kombinacije stvaraju kapital. Potrebno je razjasniti da prije spominjanja sukoba klasa i Marxovih kritika kapitalizma on kapitalizam smatra kao silu promjene koja je uništila stari robovski i feudalni poredak i dovela društvo u modernost. Moglo bi se čak reći da djelomično Marx slavi pojavu kapitalizma i postojanje buržoazije, te stvaranje industrijske baze i radničke klase. No on smatra da je kapitalizam došao do kraja, da buržoazija ne može dovesti do druge i dublje modernosti i da su praktički koristan alat koji je zastario i potrebna je nova, modernija, korisnija zamjena. „Modernost je, za Marxa, uzela oblik kapitalizma, u smislu da kapitalizam, proizvodnja robe za razmjensku vrijednost i akumulacija

daljnjeg kapitala, bila je pokretač modernosti. Berman ima pravo kada kaže da mu se čini na nekim stranicama Manifesta, Marx nije došao pokopati buržoaziju, nego je pohvaliti. On piše strastveno, entuzijastično, često lirsko slavljenje buržujskih djela, ideja i postignuća. Doista, na ovim stranicama se nalazi pohvala buržoaziji snažnija i dublja od onih kojih su buržuji sami sebe hvalili.“ (Schwarzmantel, 1998.)

Marx društvo bazira na radu i kapitalu i dijeli ga na dvije klase. Pohvalno gleda na obje, ali budućnost može ostvariti samo jedna klasa i to ona proletarijata, dok je klasa kapitalista svoj posao odradila. Marx društvo svog vremena, ali i opću ljudsku povijest vidi prožetu konstantnim konfliktom. U njegovu društvu taj konflikt se odvija između dvije navedene klase i to iz nekoliko razloga. Prvi razlog sukoba je oko posjedovanja imovine ili kako to Marx točnije određuje posjedovanje sredstava za proizvodnju gdje smatra da oni koji ta sredstva posjeduju ih ljubomorno zadržavaju za sebe. Ta sredstva kada bi bila pod upravom radnika donijela bi opće dobro jer bi šira populacija imala pristup plodovima koji izlaze iz tih sredstava za proizvodnju. Međutim ta sredstva posjeduje buržoazija (kapitalisti) koristeći ih za vlastito bogaćenje na štetu većine tj. proletarijata. Drugi razlog sukoba je prema Marxu *eksploatacija* radnika i njihova rada. Oni koji posjeduju sredstva trebaju radnu snagu da tim sredstvima upravlja, te ih za njihov rad mora platiti. Tu dolazi do sraza između koliko kapitala ostvaruje radnik naspram svog rada, a koliko kapitalist. Prema Marxu radnici ne dobivaju niti približno koliko su zaslužili, dok oni koji posjeduju sredstva za proizvodnju plivaju u kapitalu. Način na koji Marx taj problem opisuje predstavlja tvorničke radnike (proletarijat) kao da su samo jednu stepenicu više od ropstva. Treći razlog sukoba je usko vezan uz drugi, a to je *otuđenje* radnika od vlastita rada i proizvoda. Kada radnici ne rade za sebe njihov razvoj kao osobe i kao radnika pati. Čovjeka rad razlikuje od životinja, i kroz rad čovjek napreduje. Masovna proizvodnja, laka zamjena radnika zbog količine nezaposlenosti i manjka izravne komunikacije s klijentom dovodi do tog otuđenja. Jednostavno rečeno manjak zadovoljstva svojim svakodnevnim radom dovodi do dekadencije radnika, do dekadencije i ispraznosti čovjeka, a kada nagrada za rad je nedostojna istog, osjećaj otuđenja se produbljuje i čini nepopravljivu štetu radniku i čovjeku uništavajući ponajviše njegovu individualnost. „Nazvati muškarce i žene jednostavno ‘radnicima’ ili ‘kapitalistima’ je pokopati njihovu individualnost ispod bezlične kategorije. Ali to je otuđenje koje se može poništiti samo iznutra.“ (Eagleton, 2011.). Takvo stanje je prema Marxu neodrživo i do promjene mora doći, način promjene je jasan: nasilna revolucija.

5. MARXOVO VIĐENJE DRUŠTVENIH PROMJENA

Marx vidi trenutno buržoasko društvo kao neodrživo. Ipak, to je društvo koje hvali jer je prouzročilo enormne promjene i zapravo dovelo do situacije u kojoj on može graditi svoju viziju bezklasnog društva. Bez kapitalizma i viškova proizvoda prouzročenih industrijskom proizvodnjom, bez tvornica i strojeva kojima upravljaju mase lako zamjenjivih radnika nema provedbe Marxove društvene vizije. Tu ponajveću ulogu igraju upravo spomenuti radnici na čijim je leđima da iznesu te promjene i uvedu čovječanstvo u drugu modernost koju, kaže Marx, buržoazija ne može dostići. Do spomenute promjene morati će doći revolucijom. Marx očekuje da će do revolucije doći u zapadno - europskim zemljama ponajviše zbog stupnja industrijalizacije tih država i velikog broja industrijskih radnika u njima koji u njegovo doba rade u užasnim uvjetima koji su već ranije u tekstu spominjani. Marx se ne protivi u potpunosti nekom mirnom rješenju, mirnoj revoluciji kao primjerice ona Mahatme Gandija koja je izvedena 1947. godine, ali smatra da do mirnog rješenja ne može doći tj. iako bi mirna revolucija bila prihvaćena od strane Marxa ona je skoro neizvediva jer oni na vlasti neće se odreći iste bez borbe. Što Eagleton spominje u svom djelu: " Čini se da je sam Marx vjerovao da u zemljama poput Engleske, Nizozemske i Sjedinjenih Država, socijalisti bi mogli postići svoje ciljeve mirnim putem." (Eagleton, 2011.). Marx nije ulazio toliko u širi opis revolucije pa nije poznato koja je po njegovu mišljenju količina nasilja potrebna, niti je poznat točan nacrt revolucije. Marx je materijalista po svom viđenju izgleda društva što znači da on pretpostavlja moguću pojavu nasilne revolucije. On vidi da u društvu postoje sukobi, te da bi se oni mogli pretvoriti u nešto opsežniji kaos, ako bi se dirao uspostavljeni izrabljivački status quo. Marx po pitanju izgleda revolucije sve ovisi od autora koji ga tumače neki smatraju da je htio nasilnu, a neki mirnu revoluciju. Oni posljednji smatraju da Marx nije dovoljno jasan po tom pitanju pa samo spominju ono što se može potvrditi. " Revolucija bi se po Marxovu mišljenju vjerojatno trebala dogoditi u industrijaliziranim zemljama i to u nekom od razdoblja krize kapitalističke ekonomije. Krajnji bi cilj trebalo biti ukidanje države...". (Kalanj, 2005.)

Razlozi zbog kojih Marx smatra da je nemoguća mirna revolucija: prvi razlog proizlazi iz privatnog vlasništva tj. osobne imovine koju posjeduje buržoazija, jer Marx s pravom očekuje da ako želi podijeliti svima prema onome koliko zaslužuju morati će kapitalistima oduzeti dio imovine kako bi ju mogao raspodijeliti radnicima. Osim toga u posjedovanju te imovine, u kojoj se nalaze i sredstva za proizvodnju, daje određeni stupanj moći iz Marxove perspektive jer on smatra da se moć u društvu bazira na ekonomskoj snazi. Zato se buržoazija neće odreći svoje

imovine jer osim lagodnog života odustajat će od svog udjela u vlasti i kontroli nad drugima. Takva situacija ostavlja jedini način promjene društva

Drugi razlog potrebe revolucije je što je trenutna vladajuća klasa ispunila potencijal napredovanja što znači kada bi došlo do mirne promjene društva dogodila bi se situacija u kojoj su unutar novog društva ostali elementi stare vlast. Ti elementi buržoazije bi onda mogli iznutra kvariti novonastalo društvo i skrenuti s puta kojeg je Marx zacrtao za revolucionarno društvo i stvoriti nešto što je u potpunoj opoziciji od Marxova idealnog društva. Osim buržoazije u tu kategoriju Marx stavlja religije i sljedbenike istih jer ih smatra ostacima feudalnog sistema koji je naravno od njegove druge modernosti još više udaljen nego kapitalistički. Drugi problem koji Marx ima s religijom dobro opisuje Ritzer: "Religiozni oblik je osjetljiv na poremećaj i stoga je uvijek podložan postati temelj revolucionarnog pokreta. Mi doista vidimo da vjerski pokreti često su bili u prvim redovima protivljenja kapitalizmu (na primjer, oslobođenje teologija). Ipak, Marx je smatrao da je religija posebno podložna pretvaranju u drugi oblik ideologije prikazujući nepravdu kapitalizma kao test za vjernike i potiskivanje svake revolucionarne promjene u zagrobni život. U ovom vapaj potlačenih koristi se za daljnje ugnjetavanje." (Ritzer, 2011.).

Kritika Marxovih razmišljanja proizlazi iz dva povijesna vremena. Prve kritike dolaze iz vremena kada je Marx još živ od njegovih suvremenika i baziraju se najviše na pitanje moguće nasilne revolucije koja će donijeti popriličan broj ljudskih žrtava i tko će za te žrtve odgovarati. Još jedna kritika iz Marxova vremena je mogućnost opće anarhije koja moguća posljedica njegove revolucije i ne samo posljedica, nego i mogućnost da revoluciju proguta anarhija koja bi onda dovela do goreg društva od onog koje je bilo prije revolucije. Kritike proizlaze i tijekom pregleda izvedivosti Marxova plana, ponajviše ekonomski iako mora se reći da su takve kritike česta pojava prilikom većih promjena bilo društva ili na nižim razinama kao npr. unutar tvrtke. Posljednja kritika dolazi od strane religija jer ne žele napustiti svoja vjerovanja, pa s time napadaju Marxove ideje s teološke točke gledišta. Te kritike se pojavljuju i u moderno vrijeme pa se neće nadalje spominjati, ali nakon Marxa u posljednjih 150 godina razvile su se nove kritike. Jedna bazirana na povijesnoj provedbi Marxovih ideja u praksu koje do sada nisu uspjele i rezultirale su stotinama milijuna mrtvih. Što u svom djelu opravdava Eagleton: "Ukupno gledano, maoizam i staljinizam bili su neuspjeli, krvavi eksperimenti koji su učinili da sama ideja socijalizma smrdi u nosnicama mnogih drugdje u svijetu koji su imali najviše koristi od toga." (Eagleton, 2011.), te Ritzer: "Čini se da su Marxove ideje isprobane i da nisu uspjele. U jednom trenutku, gotovo jedna trećina svjetskog stanovništva živjela je pod

državama nadahnutim Marxovim idejama. Mnoge od tih bivših marksističkih država postale su kapitalističke, pa čak i one (osim možda Kube) koji još uvijek tvrde da su marksistički ne očituju ništa osim visoko birokratiziranog oblik kapitalizma." (Ritzer, 2011.). Ritzer spominje i da Marx je patrijarhalan i ne spominje žene u svojim vizijama i da je njegova teorija eurocentrična. I koncentrira se samo na proizvodnju zaboravljajući konzumerizam proizvoda koji može stvoriti poslove u kojima nema otuđenja i eksploatacije.

6. ZAKLJUČAK

Marx i Saint – Simon svoje ideje pišu u različitim povijesnim vremenima tako da ih nije lako usporediti. Međutim iako je razlika između intelektualnog djelovanja Saint – Simona i Marxa dvadesetak godina obojica spadaju pod jednu povijesnu epohu pod nazivom industrijska revolucija. Saint – Simon piše u periodu uzleta industrije i tvorničke proizvodnje, Marx piše u periodu vrhunca industrijske proizvodnje, odvojeni su nekoliko desetljeća, ali žive u dva različita društva. Mora se spomenuti i da je jasno da Marx neke od svojih ideja barem djelomično formira pod utjecajem Saint – Simonovih radova što onda jasno govori da mora postojati određena doza sličnih polazišta.

Rad je kod obojice vrlo važna stavka ljudskog razvoja i napretka čovječanstva u cjelini, rad je sila koja kroz povijest omogućuje ljudsko ovladavanje prirodom i samim sobom. Obojica se slažu da se vlast podređuje ekonomskoj moći i slažu se da tako i treba biti da bi vlast trebala biti u rukama radnika i proizvođača koji svojim radom proizvode. Također Saint – Simon smišlja termin proletarijat za najniže siromašne društvene strate, taj termin će postati jedan od ključnih termina u Marxovoj socio - ekonomskoj misli. Marx uzima ideju Saint – Simona i koristi ju tako što na njoj zasniva cijelo novo društvo, proleterci su ti koji će ga stvoriti. Slažu se naravno da društvo u kojem se oni nalaze treba promijeniti, da njihova društva ne mogu nastaviti istim načinom funkcioniranja, jer će doći do poprilično štetnih posljedica ako ne dođe do hitne promjene društva.

Razlike u razmišljanjima Saint – Simona i Marxa su najočiglednije u tome tko će voditi novo društvo jer u Marxa je to proletarijat tj. tvornički radnici dok u Saint – Simona su to vlasnici tvornica tj. industrijalci. Razlikuju se i u načinu promjene društva, Saint – Simon smatra da ona mora biti mirna uz pristanak svih i očekuje da će taj pristanak dobiti objašnjenjem koje će odmah svi prihvatiti. Marx očekuje i zahtjeva nasilnu revoluciju jer ju smatra jedinim načinom društvene promjene koja će donijeti poželjne rezultate tj. neće propasti. Marx također želi učiniti religiju zastarjelom smatrajući ju u opoziciji svojoj zamisli društva jer utjeha religije neće biti potrebna kada svi budu materijalno zadovoljeni, dok Saint - Simon nema takav pogled na religiju nego ju barem djelomično uklapa u svoju viziju društva.

7. POPIS LITERATURE

De Saint – Simon, Claude – Henri (1979). *Izbor iz djela*. Zagreb: Školska Knjiga.

Eagleton, Terry (2011). *Why Marks Was Right*. New Haven, Connecticut: Yale University Press.

Fiamengo, Ante (1966). *Saint - Simon i August Comte*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Kalanj, Rade (2005). *Suvremenost Klasične Sociologije*. Zagreb: Politička kultura.

Ritzer, George (2011). *Sociological Theory: Eight Edition*. New York: Mcgraw – Hill.

Ritzer, George, Stepinsky, Jeffrey. (2018). *Modern Sociological Theory*. Los Angeles: SAGE.

Schwarzmantel, John. (1998). *The Age of Ideology: Political Ideologies from the American Revolution to Postmodern Times*. London: MACMILLAN PRESS LTD.